HE 78 / 2024 vp

Luonnos hallituksen esitykseksi hyvinvointialueista annetun lain muuttamiseksi

Hyvinvointialueesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi ennakollista talouden ohjauksen menettelyä koskeva sääntely. Menettely olisi harkinnanvarainen ja se voitaisiin käynnistää laissa säädettyjen taloutta kuvaavien tunnuslukujen tai talousarvion- ja suunnitelman sisältöä ja toteutumista koskevien kriteerien perusteella. Menettelyssä sovitettaisiin yhteen eri ministeriöiden näkemykset hyvinvointialueen tilanteeseen. Menettelyssä muodostettavan tilannekuvan perusteella hyvinvointialueelle annettaisiin talouden tervehdyttämistä ja palvelujen järjestämisen turvaamista koskevia suosituksia.

Hyvinvointialuelakiin suunnitellaan tehtäväksi muutoksia arviointimenettelyä koskeviin säännöksiin. Valtiovarainministeriö voisi käynnistää hyvinvointialueen arviointimenettelyn, jos alueelle on myönnetty yhden kerran rahoituslaissa tarkoitettua lisärahoitusta.

Muina muutoksina hyvinvointialuelakiin esitetään arviointiryhmän tehtäviin ja hyvinvointialueen toimenpiteiden toteutumisesta koskevaan raportointiin tehtäviä lisäyksiä. Muutosten tavoitteena on edistää hyvinvointialueiden kestävää taloudenhoitoa tunnistamalla talouden merkittävä vaarantuminen ja sen ehkäisemisemiseksi tehtävät toimenpiteet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Lausunto, Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue

Ennakollisen talouden ohjauksen menettely

Toukokuun 30. päivä antamassamme lausunnossa (VN/1082/2024) totesimme, että ennakollisen taloudellisen ohjauksen tavoite on hyvä ja kannatettava. Nostimme kuitenkin kysymyksen, tuoko se sellaista tietoa tai kehittämisehdotuksia, joita ei jo muutoin olisi hyvinvointialueella tiedossaan. Samoin arvioimme, että menettelyn kustannukset ministeriöille ja hyvinvointialueelle olisivat siitä syntyviä ajankäytöllisiä kustannuksia ja hallinnollista taakkaa suuremmat. Lausunnon kirjoittamisen jälkeen ensimmäiset päätökset ennakolliseen talouden ohjaukseen määrätyistä hyvinvointialueista on tehty. Vielä ei ole käytössä käytännön kokemuksia, osoittautuuko ennakollinen ohjaus ”vaivansa väärtiksi”. Niin toivomme tapahtuvan, jotta uusi ohjausmenettely kykenee parantamaan alueiden taloudellista tilannetta ja estämään ennakollista ohjausta järeämmän eli arviointimenettelyn aloittamista.

Pyydämme ministeriöiden varmistamaan, että ohjauksessa tehdään kattavaa ministeriöiden välistä yhteistyötä. Niin muodostuu yhtenäinen kokonaisuus, joka parhaiten tukee hyvinvointialueen toimintaa.

Arviointimenettely

Arviointimenettelyn mahdollistuminen jo ensimmäisen lisärahoituksen jälkeen on kannatettava lakimuutos. Se yhtenäistää lisärahoituksen ja lainanottovaltuuden hakemisen tilanteissa noudatettavan toimintamallin eli että kumpikin edellä mainituista seikoista mahdollistaa arviointimenettelyn käynnistämisen jo ensimmäisen hakuprosessin jälkeen.

Toivomme valtiovarainministeriön antavan lisätietoa selkeästi ennen vuoden 2024 tilinpäätösten valmistumista, miten se soveltaa lakiin kirjattuja kahta arviointimenettelyn laukaisevaa tekijää eli vuosikatteen ja poistojen suhdetta tai laskennallista lainanhoitokatetta. Kyseiset mittarit ylittynevät kaikilla hyvinvointialueilla vuoden 2024 päätyttyä. Hyvinvointialuelakimuutoksessa kirjatusti (13 §) edellä mainittuja mittareita käytetään arviointimenettelyn lisäksi ennakollisen talouden ohjauksen menettelyn kriteereinä. Onko mittareiden rooli jatkossakin sellainen, että mittareiden raja-arvojen ylittyessä ensin on vuorossa ennakollinen talouden ohjauksen menettely ja vasta sen jälkeen mahdollinen arviointimenettely? Tällainen malli voisi olla toimiva eli että pääsääntöisesti aina ensin ennakollinen talouden ohjauksen menettely ja vasta sen jälkeen mahdollinen arviointimenettely. Myös kumulatiivisen alijäämän kattamisvelvollisuus – mittari voisi toimia samalla tavoin. Jos hyvinvointialue pystyy näyttämään konkreettisen etenemisen talouden tasapainottamisessa, mutta kumulatiivinen alijäämä ei ole täysin katettu määräajassa, arviointimenettely ei vielä realisoidu. Käsittääksemme tämä on tarkoituskin.

Samoin pyydämme valtiovarainministeriön ohjeistavan hyvinvointialueita taloussuunnitelmien 2026–2027 tekemisessä. Vuotta 2025 koskeva VM:n ohjaus on, että talousarvion tulee olla lähtökohtaisesti ylijäämäinen. Ylijäämäisestä vuodesta 2025 huolimatta monelle hyvinvointialueelle jää suunnitelmavuosille merkittävä määrä alijäämiä katettavaksi. Jotta suunnitelmavuodet täyttävät hyvinvointialuelain 115 §:n määräykset, on uhkana, että suunnitelmavuosien tulokset ovat epärealistisen korkeita. Se puolestaan ajaa tilanteeseen, että hyvinvointialueiden rahoitustarve on todellisuudessa taloussuunnitelmia suurempi. Asiaa pystyttäisiin ratkomaan kumulatiivisen alijäämän kattamisajan pidentämisellä alueiden ensimmäisiä vuosia koskien. Siirtymäaika alijäämän kattamiseksi mahdollistaisi hyvinvointialueille työrauhan ilman uhkaa arviointimenettelyn alkamisesta toteuttaa ensimmäisten vuosien kustannussäästöjä tuovia toimenpiteitä. Niin toimien luodaan parhaat edellytykset alijäämien kattamiselle.

Esitämme aloitettavaksi lainvalmistelun, jolla maakuntajaon / aluejakoselvityksen ja arviointimenettelyn yhteys katkaistaisiin. Tuntuu epäreilulta, että maakunta voisi menettää maakunta – statuksensa sen takia, että sen alueella toimiva hyvinvointialue on arviointimenettelyssä ml. uhka, että se liitettäisiin toiseen hyvinvointialueeseen.

Kokkola 7.10.2024